

VRAK – MUSEUM OF WRECKS
ARKEOLOGISK RAPPORT 2024:3

IGELSTAVIKEN

MARINARKEOLOGISK UTREDNING INOM FASTIGHETEN ÖSTERTÄLJE 1:15

L2013:7658; L2013:7648; L2013:7709 SAMT L2013:7647

ÖSTERTÄLJE SOCKEN
SÖDERTÄLJE KOMMUN
STOCKHOLMS LÄN

VRAK
MUSEUM OF
WRECKS

MARCO ALÍ

en del av STATENS MARITIMA OCH TRANSPORTHISTORISKA MUSEER

VRAK – MUSEUM OF WRECKS
ARKEOLOGISK RAPPORT 2024:3

IGELSTAVIKEN

MARINARKEOLOGISK UTREDNING INOM FASTIGHETEN ÖSTERTÄLJE 1:15

L2013:7658; L2013:7648; L2013:7709 SAMT L2013:7647

ÖSTERTÄLJE SOCKEN
SÖDERTÄLJE KOMMUN
STOCKHOLMS LÄN

MARCO ALÍ

Vrak – Museum of Wrecks
en del av Statens maritima
och transporthistoriska museer

P.O. Box 27131
SE-102 52 Stockholm
Tel 08 519 549 00

www.vrak.se
www.smtm.se

Statens maritima och transporthistoriska museer
är miljöcertifierade enligt ISO 14001.

2024 Vrak – Museum of Wrecks
Arkeologisk rapport 2024:3

Layout: Typoform

Omslagsbild: En del av undersökningsområdet som ligger i vattnet utanför Söderenergi AB.

Foto: Marco Ali, SMTM (VK.V 0123).

Upphovsrätt, där inget annat anges, enligt Publik Licens 4.0 (CC BY),
<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>.

Lantmäteriets kartor omfattas inte av ovanstående licensiering.

INNEHÅLL

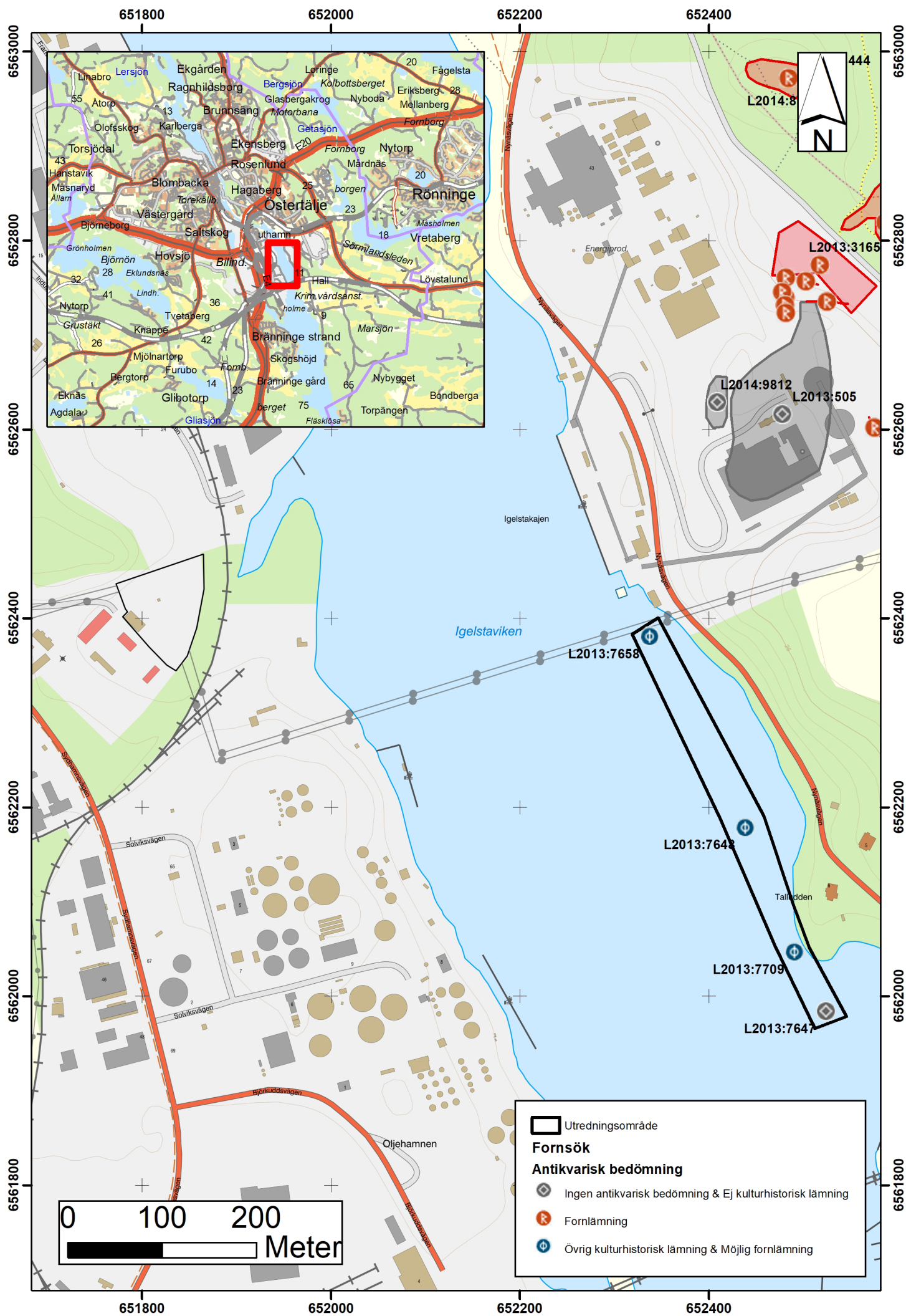
Sammanfattning	6
Bakgrund	8
Syfte och metod	8
Topografi och kulturmiljö	9
Tidigare undersökningar	10
Genomförande	10
Resultat	11
Utvärdering	14
Referenser	15
Tekniska och administrativa uppgifter	16

SAMMANFATTNING

Inför de byggarbeten som Söderenergi AB planerar att göra inom fastigheten Östertälje 1:15 i Södertälje kommun (fig. 1) har Statens maritima och transporthistoriska museer (SMTM) på uppdrag av Länsstyrelsen i Stockholms län genomfört en utredning av fyra objekt i form av möjliga fartygslämningar som finns i vattnet i området (L2013:7658; L2013:7648; L2013:7709 samt L2013:7647). Syftet var att bedöma dessas antikvariska status.

Tre objekt dykbesiktigades och ett filmades med hjälp av släpkamera. Ett objekt bestämdes som en modern metallkonstruktion (L2013:7658). Tre objekt bestämdes som fartygslämningar (L2013:7648; L2013:7709 och L2013:7647). Ingen av fartygslämningarna bedömdes vara förlist innan 1850 och därmed bedöms ingen av dem utgöra fornlämning.

FIGUR 1. Utredningsområdet och de fyra objekten. Utsnitt ur GSD Terrängkartan, Lantmäteriet, licensierad CC0, bearbetat av Håkan Thorén och Mikael Fredholm, SMTM. Skala 1: 5 000.

BAKGRUND

Söderenergi AB planerar att muddra och bygga en ny kaj söder om dagens kraftvärmeverk samt förlänga den befintliga kajen (se omslagsfotot). Vid samma tillfälle planerar företaget att utöka uttaget för kyl/dagvatten.

SMTM har genomfört en marinarkeologisk utredning av fyra lämningar efter beslut av Länsstyrelsen i Stockholms län.

SYFTE OCH METOD

Syftet med den arkeologiska utredningen var att bedöma antikvarisk status för lämningarna L2013:7648, L2013:7658, L2013:7709 och L2013:7647.

Resultaten från utredningen ska kunna användas vid länsstyrelsens fortsatta tillståndsprövning och utgöra underlag inför eventuella kommande arkeologiska åtgärder. Resultaten

ska också kunna användas som underlag i företagarens planering.

Tre fartygslämningar dykbesiktigades och fotograferades av marinarkeologer. Ett objekt besiktigades via filminspelning med hjälp av släpkamera, då området inte bedömdes tillräckligt säkert för att genomföra dykningar.

TOPOGRAFI OCH KULTURMILJÖ

Igelstaviken är ett vattenområde söder om Södertälje och är en del av farleden som kopplar Mälaren till Östersjön. På den östra sidan av viken finns flera kända förhistoriska gravfält och boplatser, exempelvis undersökta och borttagna grav- och boplatssområden från neolitikum, L2013:3165 och L2013:505 (KMR).

TIDIGARE UNDERSÖKNINGAR

Sjöfartsverket har karterat stora delar av Södertälje kanal, inklusive Igelstaviken, med multibeam ekolod. Karteringen har resulterat i en stor mängd indikationer varav fyra lämningar befinner sig inom utredningsområdet (fig. 1).

Inga marinarkeologiska undersökningar har tidigare genomförts inom undersökningsområdet. I närområdet har dock ett par marinarkeologiska utredningar genomförts (Draeseke m.fl. 2014; Lindström 2017).

SMTM utförde under åren 2012–2013 utredningar av flera platser längs farleden i Södertälje och Mälaren inför Sjöfartsverkets planerade

utökningar av farlederna, bland annat i norra Igelstaviken och vid hållsfjärden, där SMTM påträffade en mindre fartygslämning som efter dykbesiktningar visade sig vara en modern segelbåt (2013:7747) (Draeseke m.fl. 2014: 17, 51).

I juli 2017 genomförde Nordic Maritime Group (NMG) en arkeologisk utredning mellan Landsort och Södertälje på grund av inrättandet av en ny farledsdragning. Utredningen omfattade stora vattenområden, som delades upp i mindre delområden. Ett av områdena som NMG har utrett (delområde 1) startar cirka 800 meter söder om Igelstaviken (Lindström 2017:17).

GENOMFÖRANDE

Fältarbetet genomfördes som dykbesiktningar av fartygslämningarna L2013:7648, L2013:7709 och L2013:7647.

Eftersom den fjärde lämningen L2013:7658 ligger i nära anslutning till avloppsrör för dag/kylvatten bedömde SMTM att först undersöka omgivningen med en släpkamera. Detta för att

bestämma om området var säkert för en dykbesiktning. Då släpkameran gav en tydlig bild av lämningen så beslutades – i samråd med länsstyrelsen Stockholms län – att detta var tillräckligt för att kunna bedöma lämningens antikvariska status.

RESULTAT

Ett objekt bestämdes som en modern metallkonstruktion (L2013:7658). Tre objekt bestämdes som fartygslämningar (L2013:7648; L2013:7709 och L2013:7647). Ingen av fartygslämningarna bedömdes vara förlist innan 1850 och därmed bedöms ingen av dem utgöra fornlämning.

L2013:7658

Objektet ligger i nära anslutning till ett avloppsrör för dag-/kylvatten från Söderenergi AB.

Det består av en modern metallkonstruktion där ramverket syns tydligt. Bakom objektet, i den något djupare delen, står ett plaströr rakt upp från botten.

L2013:7648

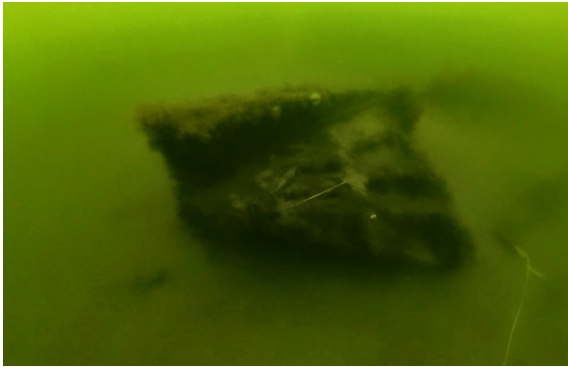
En mindre fartygslämning som ligger på 11,5 meters djup. Fartygslämningen är cirka fem meter lång och två meter bred. Skrovet är byggt i plast med spår av trä på överbyggnaden. Vid aktern kan man tydligt notera en motorbrunn.

L2013:7709

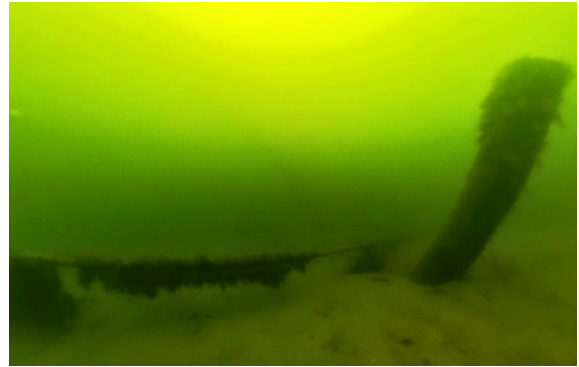
Fartygslämning, cirka 20 meter lång och 5,5 meter bred. Lämningen ligger vid strandkanten på den starkt sluttande botten. Djupet är mellan 1,5-9 meter. Den är byggd av trä med förstäv i plåt, allt sammanfogat med järnbultar. Större korroderade järnföremål som liknar rör påträffades på vraket. Timren har skarpa kanter och inga spår av erosion. Detta tillsammans med de ovannämnda konstruktionsdetaljerna tyder på att fartygslämningen troligen är en modern pråm som sjunkit efter 1850.

L2013:7647

En mindre fartygslämning som till stora delar ligger nedsjunken i botten. Endast delar av styrbordssidans reling samt akterspegeln sticker upp ur dyn. Bordläggningen har 2-3 centimeters tjocklek och är sammanfogad med runda kopparnitar. Vid besiktningen observerades små tunna spant sammanfogade till bordläggningen med runda kopparnitar. Spår av vit färg noterades på olika delar av relingen samt bordläggningen. De smala spanten, den klena bordläggningen samt färgspåren tyder på att fartyget har förlist efter 1850.

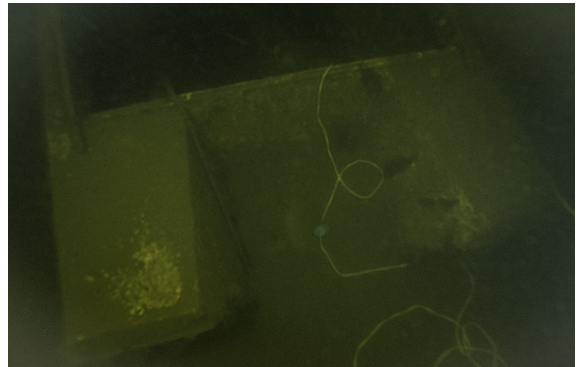
FIGUR 2A. Metallkonstruktionen L2013:7658 där ramverket syns tydligt. Foto: Marco Alí, SMTM. (Digitalt museum: VK.V 0124).

FIGUR 2B. Det stående plaströret i anslutning till metallkonstruktionen vänster om den sjökabel som är markerat på sjökortet. Foto: Marco Alí, SMTM. (Digitalt museum: VK.V 0124).

FIGUR 3A. Mittenparti av fartygslämningen L2013:7648. Foto: Mikael Fredholm, SMTM. (Digitalt museum: VK.V 0126).

FIGUR 3B. Akterpartiet av fartygslämningen, där man tydligt kan se en motorbrunn. Foto: Mikael Fredholm, SMTM. (Digitalt museum: VK.V 0126).

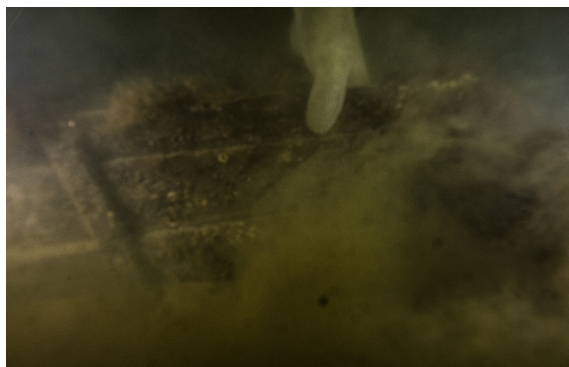
FIGUR 4A. Det förliga partiet av fartygslämningen, L2013:7709. I mitten av bilden kan man notera en stor järnkrusta där de eventuella rören kopplas ihop. Foto: Mikael Fredholm, SMTM. (Digitalt museum: VK.V 0128).

FIGUR 4B. Timmer med skarpa kanter som ser ut att vara maskinskurna och bär inga spår av korrosion. Foto: Mikael Fredholm, SMTM. (Digitalt museum: VK.V 0128).

FIGUR 5A. Den förliga delen av fartygslämningen L2013:7647 som sticker ur sedimenten cirka 30 centimeter. Foto: Mikael Fredholm, SMTM. (Digitalt museum: VK.V 0130).

FIGUR 5B. Den förliga delen av fartygslämningen där man kan se de tunna borden samt de klena spanten som sammanfogades med kopparnitar. Foto: Mikael Fredholm, SMTM. (Digitalt museum: VK.V 0130).

UTVÄRDERING

SMTM bedömer att lämningen L2013:7658 är en modern metallkonstruktion, och de övriga tre lämningarna bedömer SMTM som lämningar av fartyg förlista efter 1850 (L2013:7684, L2013:7709 och L2013:7647).

Därmed bedöms ingen av lämningarna utgöra fornlämning.

REFERENSER

Tryckta källor

Draeseke, Trevor; Fredholm, Mikael; Sundberg, Karin & Hjulhammar, Marcus L. (red.) 2014. *Mälarfarleden: arkeologisk utredning, etapp 1 och etapp 2*, Västerås, Kungsör, Köping, Eskilstuna, Enköping och Södertälje kommuner, Stockholms, Södermanlands, Uppsala och Västmanlands län. Sjöhistoriska museet, Stockholm.

Lindström, Jens 2017. *Landsortsfarleden: Marin-arkeologisk utredning etapp 1 inför ny farledssträckning mellan Landsort och Södertälje: arkeologisk utredning etapp 1 2017*, Grödinge, Mörkö, Sorunda, Södertälje, Torö, Trosa-Vagnhärad, Tveta, Ytterjärna, Östertälje socken, Södertälje, Botkyrka, Nynäshamns och Trosa kommun, Stockholm och Södermanlands län. Vejbystrand: Nordic Maritime Group AB.

Internetkällor

Fornsök (KMR) Riksantikvarieämbetet.
<https://app.raa.se/open/fornsok/>

Kartor

Lantmäteriet, GSD Terrängkartan

TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Statens maritima och transporthistoriska museers (SMTM) dnr: 5.3.1-2023-2231

Länsstyrelsens dnr, beslutsdatum: 58350-2023, 2024-01-17

Fornreg uppdragsnummer: 202400095

Lämningsnr: L2013:7648, L2013:7658, L2013:7709 och L2013:7647

RÅA-nr: Östertälje 331, Östertälje 332, Östertälje 333 och Östertälje 330

SMTM projektnr: 2081222

SMTM projektledare: Marco Alí

Orsak till utredningen: byggande av ny kaj.

Uppdragsgivare: Söderenergi AB.

Undersökningstyp: marinarkeologisk utredning

Undersökningstid: 2024-04-17

Plats/Fastighet: Östertälje 1:15

Socken: Östertälje

Kommun: Södertälje

Län: Stockholm

Landskap: Södermanland

Koordinatsystem: SWEREF TM.

Koordinater för utredningens sydvästra hörn: N 6561968, E 652514

Vattendjup: 1,5-12 m.

Dokumentationshandlingar:

Rapporten förvaras digitalt på Riksantikvarieämbetets webbplats Forndok.

Digitalt dokumentationsmaterial: Video, stillbildsfotografier och digitala ritningar förvaras digitalt på Statens maritima och transporthistoriska museers servrar. Vid den digitala hanteringen av dokumentationsmaterialet och rapportframställningen har följande programvaror använts: Esri ArcMap, Microsoft Word, Photo Shop,

Fotografier: 9 st fotografier arkiveras i databasen PRIMUS på Statens maritima och transporthistoriska museer. Fotonr: VK.V 0123 - VK.V 0131

GIS/mätdata: arkiveras på Statens maritima och transporthistoriska museers servrar.

Fynd: inga

Deltagarförteckning SMTM

Personal i fält: Marco Alí, Mikael Fredholm och Håkan Altrock

IGELSTAVIKEN

Inför de byggarbeten som Söderenergi AB planerar att göra inom fastigheten Östertälje 1:15 i Södertälje kommun (fig. 1) har Statens maritima och transporthistoriska museer (SMTM) på uppdrag av Länsstyrelsen i Stockholms län genomfört en utredning av fyra objekt i form av möjliga fartygslämningar som finns i vattnet i området (L2013:7658; L2013:7648; L2013:7709 samt L2013:7647). Syftet var att bedöma dessas antikvariska status.

Tre objekt dykbesiktigades och ett filmades med hjälp av släpkamera. Ett objekt bestämdes som en modern metallkonstruktion (L2013:7658). Tre objekt bestämdes som fartygslämningar (L2013:7648; L2013:7709 och L2013:7647). Ingen av fartygslämningarna bedömdes vara förlist innan 1850 och därmed bedöms ingen av dem utgöra fornlämning.